

Os derradeiros cabreiros da Illa da Toxa

Por: Francisco Meis Durán

A toponimia galega é unha disciplina fundamental para entender a historia, a cultura e a lingua do territorio proporcionándonos información valiosa sobre a evolución da lingua galega, as súas orixes e as influencias doutras linguas ao longo do tempo, polo que é sumamente importante o seu estudo no municipio para poder comprender as orixes dos lugares da vila meca.

A mediados do século XX, o primeiro director do Museo de Pontevedra, D. Casto Sampedro Folgar, interésase polo Grove e pregúntalle ao médico e amigo, Jacobo Otero Goday a razón de por que denominase á illa da Toxa, co topónimo de Louxo. Installe para que faga todo o posible por pescudalo. Don Jacobo ao chegar ao Grove, falarao co maxistrado Cayetano Vázquez -o dono da casa do balcón na praza de arriba- e co seu irmán, Paco Otero, que non dubida en poñerse a investigalo. O que lle relatou este último, nunhas notas manuscritas que se conservan no Arquivo da Gatiñeira baixo a custodia de Francisco Sabell Salgués, permítenos descubrir hoxe en día algo que supoñíamos pero que non tiñamos documentado. No texto explícalle o que atopou sobre a cuestión que lle expón e brindaralle máis información sobre a toponimia da illa da Toxa, desvelándonos un feito inédito sobre o topónimo de A Cabreira;

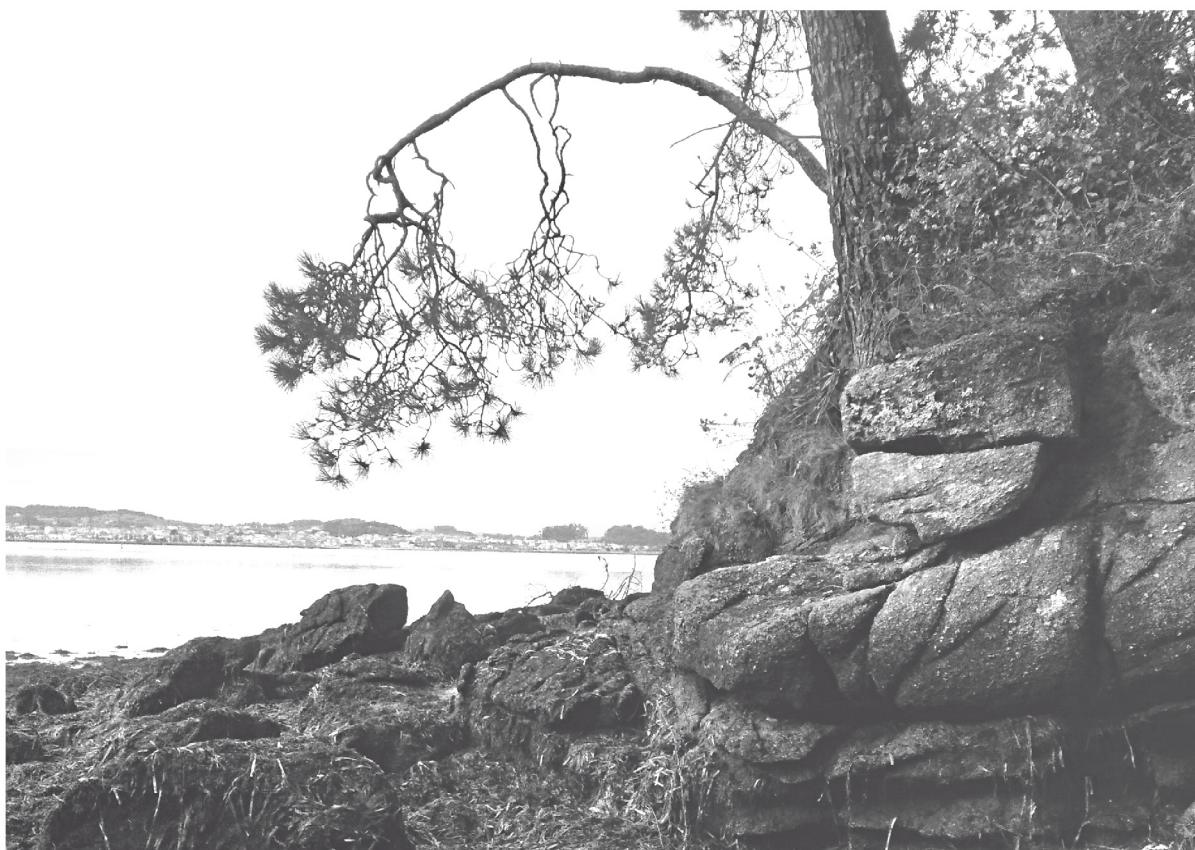
“[...] que o promontorio norte da illa chamábase Punta Cabreira porque varios veciños do Grove levaban alí cabras onde estaban en plena liberdade noite e día e ían buscar as crías cando estaban comestibles. Díxenlle tamén que o lugar de Ardea...”

Postal fotográfica de 1909. Lugar da Cabreira

A lectura lévanos ás seguintes reflexións; dende cando os grovenses levaban cabras a esa parte da illa? Quen son os descendentes destas familias? Cando tivo lugar a orixe do topónimo? As respostas son difíciles de obter, con todo, despois

de investigalo, logramos achegar luces na escuridade do paso do tempo; atopamos quen foron os últimos, ou posiblemente os últimos, cabreiros da Toxa e puidemos mirar ao pasado coa perspectiva de entender a antigüidade do topónimo e o costume que tiñan os grovenses de deixar os seus gandos na illa.

Fotografía das cabras en 1946. Fotografía actual do entorno de Punta Cabreira. 2025

Nunha das fotografías que ilustran este artigo obsérvanse unhas cabras que baixando polo monte, chegan a unha praia e detrás, no anverso da fotografía traía escrito a man, unha anotación; *“Playa de Punta Cabreira. La Toja. 1946”*.

Este é o único documento gráfico coñecido que demostra a tradición secular de trasladar estes animais ao lugar, e que deu nome desde a antigüidade, a un enclave de explotación comunal que foi privatizándose co paso dos séculos. Na imaxe móstranse unhas cabras que un turista ocasional decide fotografar por resultarlle costumista observar a aqueles animais soltos nun enclave turístico de primeira orde como era A Toxa naqueles anos. A súa acción dános un testemuño dun feito histórico que por resultar común e intranscendente, ninguén do Grove, fotografaría.

Sobre a orixe do topónimo de Punta Cabreira dános idea da súa antigüidade unhas escrituras de compravenda de terreos datadas no século XIX, que nos permite concluír que a súa existencia, como mínimo, supera o século e medio, e mesmo probablemente, pérdase nos tempos se temos en conta que a comunidade grovense foi antes labradora que mariñeira e que a illa da Toxa foi, polo menos, desde a baixa Idade Media, lugar de pastoreo de gando -vacas polo menos- que trasladaban os veciños da pequena aldea da Graña como o núcleo poboacional de Ardia, cando as mareas permitían. Por tanto, non é desatinado aseverar que o feito de trasladar animais á illa e, concretamente cabras á punta norte, foi desde sempre unha actividade gandeira que levaron a cabo as xentes do Grove desde tempos inmemoriais. A chegada da explotación das augas para mediados do século XIX foi mingando a superficie para este aproveitamento comunal ata a súa desaparición case por completo a mediados do século XX.

José Fraga Bea e María Mascato Padín.

A configuración xeográfica de Punta Cabreira experimentou cambios notables ao longo do tempo. Ata a década dos 60, un estreito istmo e unha extensa lagoa delimitaban o acceso á punta. Con todo, obras de recheo motivadas posiblemente polo campo de golf, ampliaron considerablemente esta zona, transformando o seu contorno. Este illamento histórico, produto da súa xeografía, faino propicio ademais, para poder manter controlado en certa medida un núcleo zoolóxico de animais.

Os derradeiros grovenses que levaron estes animais á punta norte da illa da Toxa foron a familia Fraga Mascato. A parella formada por José Fraga Bea nacido nunha vivenda terrea no lugar de Conricado, e María Mascato Padín nacida na Tafona, comezaron unha vida en común na que naceron cinco fillos;

Francisca Rolendis, a maior, Blanca, Jose Antonio (Tucho), Raúl e María Fraga Mascato. Os recordos de Blanca trasládannos á infancia onde visualiza na memoria a súa irmán Francisca (Rula) levando as cabras a illa da Toxa para deixalas, pastando durante todo o día, no entorno de Punta Cabreira.

Jose Fraga, María Mascato e parte dos seus fillos, foron os derradeiros cabreiros que posiblemente, sen ser conscientes da súa contribución á historia toponímica da vila grovense, continuaron a historia secular que desenvolveron os mecos durante décadas no entorno da illa. Pecharon a historia dun labor gandeiro ancestral de subsistencia para deixarnos a fría soidade do patrimonio inmaterial que son os topónimos, e os recordos daqueles que como Blanca, Raúl e Jose Antonio aínda poden conter viva e presente, a memoria dos seus pais como os derradeiros cabreiros da Illa da Toxa. A todos eles, aos que están e aos que nos deixaron, vai adicado este artigo.